

Organization for Security and Co-operation in Europe
Office for Democratic Institutions and Human Rights

Ul. Miodowa 10
00-251 Varšava, Poljska

Tel: +48 22 520 06 00
Fax: +48 22 520 06 05

E-mail: bpri@odihr.pl
osce.org/odihr

Uvodni dokument za Regionalni okrugli sto o stanovanju Roma

12. i 13. septembar 2012. godine

Zagreb, Hrvatska

O projektu

“Primjeri najboljih iskustava iz prakse za uključenje Roma u društveni život” (engl. Best Practices for Roma Integration - BPRI) regionalni je projekt za države Zapadnog Balkana. Projekt ima za cilj doprinijeti uključanju Roma u društveni život u državama regije i na Kosovu,* kao odraz njihove odlučnosti da se u budućnosti priključe Evropskoj uniji, te da postanu država članica OSCE-a. Ovaj projekt finansira Evropska unija (90%) i države članice OSCE-a (10%).

Kao dio OSCE-ovog Akcionog plana za Rome i Sinte, Dekade za uključenje Roma u društveni život i strategija vlada država članica za uključenost Roma u društveni život, vlade, nevladine organizacije i romska civilna društva u državama Zapadnog Balkana rade zajedno na promoviranju društvene uključenosti Roma u društveni život, te se bore protiv diskriminacije Roma.

Generalni direktorat za proširenje Evropske unije održao je niz sastanaka o Romima na visokom nivou, sa vladama svih država regije, što je dovelo do niza zaključaka i preuzimanja obaveza. Ako je cilj da Romi uistinu imaju koristi od ovih zaključaka, vlade trebaju povećati svoje napore i pronaći inovativna rješenja. Organizacije civilnog društva, a posebno romski NVO-i, trebat će nastaviti zagovarati reformi, predlažući rješenja koja više uključuju Rome u društveni život, te podizati nivo svijesti o statusu romske manjine.

Projekt BPRI podržat će ovaj proces, promovirajući inovativne programe i održavajući suradnju između lokalnih i državnih vlada, neovisnih institucija i civilnog društva. Stambeno zbrinjavanje jedno je od pet oblasti rada u okviru kojih će BPRI raditi, uključujući: 1. Učestvovanje u političkom i javnom životu, te u donošenju odluka; 2. Pristup pravnoj pomoći; 3. Poboljšanje životnih uvjeta; 4. Borbu protiv diskriminacije i promoviranje uočljivosti za zajednice Roma; i 5. Regionalnu suradnju.

Cilj rada Regionalnog okruglog stola

Cilj rada Regionalnog okruglog stola je da podrži vlade i civilno društvo u unapređenju državnih i lokalnih mehanizama za legalizaciju i unapređenje izgradnje romskih naselja. Zato što legalizacija i unapređenje nisu održive opcije u svim naseljima, u radu Okruglog stola bit će također naglašene moguće veze s društvenim inicijativama za unapređenje stambenog zbrinjavanja. Dovodeći stručnjake iz ministarstava i općina, koji rade u oblasti stambenog zbrinjavanja, ovaj Okrugli stol će, u svom radu:

- Promovirati razmjenu iskustava s različitim modelima za unapređenje stambenog zbrinjavanja;
- Podići nivo svijesti o unapređenju društvenog stambenog zbrinjavanja, te o realiziranju prava na stambeno zbrinjavanje;
- Pozabaviti se izazovima za uključenost Roma u društveni život, u pogledu unapređenja stambenog zbrinjavanja.

* Ovaj naziv nije pristran u pogledu stavova o statusu i u skladu je s Rezolucijom broj: 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i Mišljenjem Međunarodnog suda za pravdu o proglašenju neovisnosti Kosova.

Primjeri najboljih iskustava iz prakse za uključenje Roma
Podržano od strane država članica OSCE-a

Projekt finansira EU

Primijenjeno od strane

Učesnici

Učesnici rada Regionalnog okruglog stola obuhvatit će 41 općinu iz država Zapadnog Balkana, uključujući koordinatore i službenike zadužene za praćenje pitanja Roma, gdje je primjenjivo, i ministarstva odgovorna za izgradnju i prostorno planiranje.

Historijat

Zakon o legalizaciji u državama Zapadnog Balkana

OSCE-ova radna definicija bespravno izgrađenog naselja glasi: "Bilo koje ljudsko naselje, u kojem su stambeni objekti izgrađeni bez odgovarajućih dozvola, ili stanovnici nemaju zakonsko pravo na korištenje zemljišta."¹ Pitanje legalizacije bespravno izgrađenih romskih naselja jedno je od najvažnijih pitanja utvrđeno u OSCE-ovom *Akcionom planu za unapređenje položaja Roma i Sinta u oblasti djelovanja OSCE-a*.² U većini sistema pravosuđa država Zapadnog Balkana, legalno prijavljeno mjesto boravka je preduvjet za ispunjenje ostalih prava. Romi, koji žive u bespravno izgrađenim naseljima, nemaju zakonom zaštićeno pravo na pristup i korištenje zemljišta i imovine na kojoj žive, te zbog toga uvijek postoji rizik za njihovu deložaciju. Također su suočeni s teškoćama prilikom upisa u matične knjige rođenih, upisa u škole, i rješavanja pitanja u drugim javnim službama. Rješavanje problema naselja i stambenog zbrinjavanja Roma, neophodno je kada je riječ o borbi i rješavanju socijalne marginalizacije i društvene isključenosti Roma.

Bespravno izgrađena romska naselja postoje u svim sistemima pravosuđa država Zapadnog Balkana. Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je, 2002. godine, utvrdila da postoji oko stotinu bespravno izgrađenih romskih naselja u preko trideset općina, u kojima živi ukupno oko 22.000 ljudi. Procijenjeno je da je u Srbiji, od ukupno 590 romskih naselja, 35% bespravno izgrađenih, dok su dodatnih 35% kombinacija bespravno izgrađenih naselja i naselja koja imaju dozvole.³

Prepoznavanje problema legalizacije kompleksan je proces, te mora imati višeslojni pristup. Većina sistema pravosuđa država Zapadnog Balkana poduzela je početne korake ka usvajanju relevantnih zakona i strategija, koje će omogućiti davanje pravne forme bespravno izgrađenim stambenim objektima i naseljima. Albanija je, 2006. godine, usvojila svoj prvi Zakon o legalizaciji, urbanizaciji i integraciji bespravno izgrađenih objekata. Srbija je, 2009. godine, usvojila Zakon o planiranju i izgradnji, kojim se definira predstojeća legalizacija bespravno izgrađenih objekata. Nakon ovoga, uslijedilo je usvajanje Zakona o postupanju s bespravno izgrađenim objektima u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji i Zakona o postupanju s bespravno izgrađenim objektima u Hrvatskoj, 2011. godine. Hrvatska je trenutno u procesu usvajanja amandmana na Zakon o postupanju s bespravno izgrađenim objektima. Crna Gora je u procesu usvajanja Zakona o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata, dok je Kosovo* u procesu usvajanja Strategije za reguliranje bespravno izgrađenih naselja. Iako Bosna i Hercegovina nema jedinstveni zakon na državnom nivou, brojne općine usvojile su Odluku o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata.

Postoje četiri glavna kriterija u vezi s urbanim planiranjem i legalizacijom bespravno izgrađenih romskih naselja, koja se moraju uzeti u obzir:

- Planirani status zauzetog zemljišta;
- Vlasništvo zemljišta ili pravo na korištenje zemljišta;
- Geografska lokacija naselja u odnosu na centar grada; i
- Nalazi li se naselje na javnoj urbanoj površini ili na privatnom zemljištu.⁴

U većini slučajeva, Romi moraju legalizirati svoja prebivališta ili naselja u sklopu općeg procesa legalizacije, koji se odnosi na cjelokupno stanovništvo. Suočeni su s preprekama prilikom dostavljanja

¹ Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, *Izveštaj o bespravno izgrađenim romskim naseljima u Bosni i Hercegovini, 2003. godina, str. 3*; <http://www.osce.org/node/14860>.

² OSCE-ov Akcioni plan za unapređenje položaja Roma i Sinta u oblasti djelovanja OSCE-a; <http://www.osce.org/odihr/17554>.

³ Smjernice za unapređenje legalizacije bespravno izgrađenih romskih naselja; <http://www.romadecade.org/files/downloads/14th%20ISC/Guidelines%20ISC%204-5%20Sept%2008%20Macura.pdf>.

* Ovaj naziv nije pristran u pogledu stavova o statusu i u skladu je s Rezolucijom broj: 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i Mišljenjem Međunarodnog suda za pravdu o proglašenju neovisnosti Kosova.

⁴ OSCE, *Stanovanje i naselja Roma u Jugoistočnoj Evropi, 2006. godina*; <http://www.osce.org/odihr/23336>.

prijava za legalizaciju zbog nedostatka neophodne dokumentacije (ličnih dokumenata ili dokumenata u vezi s imovinom), značajnog iznosa novca potrebnog za različite takse i potvrde, te zbog neznanja, što čini samo nekoliko važnih faktora. Neki lokalni organi vlasti učinili su proaktivne korake u ovoj oblasti, tako što su snizili cijene takse za prijavnice, te su zaposlili općinske koordinateure za pitanja Roma, koji mogu podržati lokalne zajednice pri dobijanju relevantnih dokumenata. Neki su čak napravili i korak više; donirali su zemljište na kojem se nalaze romska naselja, uz ulaganje u unapređenje infrastrukture, poboljšavajući pristup javnim uslugama (uključujući odvoz smeća, javnu rasvjetu, gradski prijevoz, patroliranje policije, itd.), te su omogućili realiziranje programa socijalne integracije. Ova vrsta pristupa integraciji je neophodna, ne samo da osigura da svi budu u mogućnosti učestvovati u procesu legalizacije, nego i promovira društvenu i ekonomsku uključenost romskih zajednica.

Primjer legalizacije: studijska posjeta Gradu Sisku, u Hrvatskoj

Naselje *Capraške poljane* u Gradu Sisku bilo je, 2005. godine, bespravno izgrađeno naselje, izgrađeno na zemljištu u vlasništvu *Hrvatskih šuma*. To zemljište bilo je javna površina i nije bilo planirano za izgradnju naselja. U cilju osiguravanja održivih rješenja stambenog zbrinjavanja za 150 romskih porodica, kojima su *Capraške poljane* bile dom, Grad Sisak zalagao se za prijenos vlasništva zemljišta, na kojem se nalazilo romsko naselje, od Republike Hrvatske Gradu Sisku.

Dobijanje zemljišta bio je prvi korak ka legalizaciji bespravno izgrađenih naselja. Grad Sisak je zatim promijenio gradske urbanističke planove, te je promijenio namjenu zemljišta, od javne površine u površinu u vlasništvu za naseljavanje. Osim toga, Grad Sisak je razvio detaljne planove naselja. Ovo je omogućilo Gradu da osigura zvaničan pristup uslugama infrastrukture, kao što su: vodosnabdijevanje, struja i odvoz smeća. Uz ovu inicijativu, Grad Sisak je ozvaničio bespravno izgrađeno naselje, te je stanovnicima naselja omogućio da počnu proces legalizacije svojih bespravno izgrađenih kuća.

Molimo da imate u vidu da će, prilikom ove studijske posjete, biti osiguran prijevod na makedonski i albanski jezik.

Pravila za socijalno stambeno zbrinjavanje u državama Zapadnog Balkana

Američka katolička humanitarna pomoć (engl. Catholic Relief Services) definira socijalno stambeno zbrinjavanje kao "stambeno zbrinjavanje koje finansira, gradi i/ili odobrava vlada, te je obično namijenjeno grupama stanovnika s niskim prihodima ili grupama koje su bez prihoda. Socijalno stambeno zbrinjavanje obično omogućava pristupačnu cijenu zakupa, a vlasnik posjeda plaća zakup kroz zajmove ili kredite, s niskom kamatnom stopom. U sklopu s uvjetima standardnog tržišta, socijalno stambeno zbrinjavanje omogućava se osobama s ograničenim finansijskim sredstvima ili ograničenim prihodima."⁵

Većina sistema pravosuđa država Zapadnog Balkana posjeduje neki oblik strategije ili zakona o reguliranju socijalnog i/ili finansijski pristupačnog stambenog zbrinjavanja. Hrvatska je, 2001. godine, usvojila Program o društveno poticajnoj stanogradnji, u skladu sa Zakonom o društveno poticajnoj stanogradnji, a koji prednost daju građanima koji žive u objektima koji nisu u njihovom vlasništvu. Albanija je, 2004. godine, usvojila Zakon o stambenom zbrinjavanju, što je uslijedilo nakon ranije usvojene Strategije za smanjenje siromaštva u Srbiji, Državne strategije za rješavanje pitanja izbjeglica i raseljenih osoba u Republici Srbiji. Kosovo* je, 2010. godine, usvojilo Zakon o finansiranju posebnog programa stambenog zbrinjavanja, koji regulira stambeno zbrinjavanje. Vlada Crne Gore trenutno je u procesu usvajanja Zakona o stambenom zbrinjavanju.

Iako u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji nema zvanično usvojenog zakona o socijalnom stambenom zbrinjavanju, Vlada je, 2010. godine, usvojila Državnu strategiju za smanjenje siromaštva i socijalnu uključenost, koja se bazira na kategorijama osoba koje su društveno isključene iz sektora stambenog zbrinjavanja. Slično tome, Bosna i Hercegovina nema pravni okvir za socijalno stambeno zbrinjavanje, ali je Vlada pokrenula nekoliko projekata za unapređenje socijalnog stambenog zbrinjavanja, uz podršku Američke katoličke humanitarne pomoći CRS, UNDP-a i Hilfswerk Austria.

⁵ Američka katolička humanitarna pomoć (engl. Catholic Relief Services), *Preporuke za razvoj neprofitabilnog/socijalnog stambenog zbrinjavanja u BiH*, oktobar 2011. godine, str. 42.

* Ovaj naziv nije pristran u pogledu stavova o statusu i u skladu je s Rezolucijom broj: 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda i Mišljenjem Međunarodnog suda za pravdu o proglašenju neovisnosti Kosova.

Odredbe za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih grupa trebaju podrazumijevati kombinaciju nekoliko elemenata: osiguravanje stambene jedinice; uključenost ugroženih grupa u društveni život; i poboljšanje uvjeta stanovanja ciljnih grupa.⁶ Promovirajući razmjenu iskustava, BPRI ima u cilju podršku vladama u omogućavanju Romima pristup socijalnom stambenom zbrinjavanju, a da ova odredba bude popraćena drugim pravilima za uključenost u društveni život.

Stambeni razvoj i unapređenje uvjeta stanovanja u naseljima

U izvještajima, koje je nedavno objavila Evropska komisija,⁷ romske zajednice većinom su dio gradskih ili prigradskih naselja, i odvojenih seoskih naselja. U njima nedostaju osnovni elementi infrastrukture, kao što su asfaltirani putevi ili električna energija, ili vodosnabdijevanje. Treba istaknuti da su stambene jedinice lošeg kvaliteta, često privremene stračare s ograničenim prostorom, i bez prozora, vrata ili zidova.⁸ Osim toga, pripadnici romske zajednice, koji žive u odvojenim seoskim naseljima, često su „odsječeni” od škola, ustanova zdravstvene zaštite ili korištenja drugih socijalnih usluga.

U skladu s članom 11 Međunarodnog sporazuma o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima,⁹ koji su ratificirali sistemi pravosuđa država Zapadnog Balkana, upravni organi imaju pravnu obavezu omogućiti adekvatno stambeno zbrinjavanje svim svojim građanima. Iako Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima ne daje definiciju za “adekvatno stambeno zbrinjavanje”, agencije poput UN-Habitat-a definiraju “adekvatno stambeno zbrinjavanje” kao “više od krova nad glavom”. Po mišljenju UN-Habitat-a, “adekvatno stambeno zbrinjavanje” obuhvata: privatnost i adekvatan prostor; fizički pristup; adekvatnu sigurnost; sigurnost posjeda; strukturnu stabilnost i trajnost; adekvatno osvjetljenje, grijanje i ventilaciju; osnovnu infrastrukturu: vodosnabdijevanje, objekte za sanitarije i kanalizaciju; odgovarajući kvalitet okoliša i faktora u pogledu zdravlja; i adekvatnu i pristupačnu lokaciju u odnosu na rad i osnovne objekte, a sve to treba biti dostupno po pristupačnoj cijeni. Većina sistema pravosuđa država Zapadnog Balkana poduzela je neke aktivnosti u cilju poboljšanja ili unapređenja stambenog smještaja za Rome. Naprimjer:

- Vlada Hrvatske realizirala je tri projekta, koje finansira IPA u cilju poboljšanja infrastrukture u romskim naseljima;
- Nakon završetka objedinjavanja potreba stambenog zbrinjavanja za Rome, u 2009. godini, Bosna i Hercegovina je primijenila dva projekta stambenog zbrinjavanja, s ciljem izgradnje i rekonstrukcije romskih kuća i manjih projekata infrastrukture;
- Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija primijenila je program mikrokreditnih zajmova za romske porodice, što omogućava unapređenje uvjeta stanovanja u kućama.

⁶ Američka katolička humanitarna pomoć (engl. Catholic Relief Services), *Preporuke za razvoj neprofitabilnog/socijalnog stambenog zbrinjavanja u BiH*, oktobar 2011. godine, str. 42.

⁷ Fresno, Jose Manuel, *Šta je upotrebljivo za uključenost Roma u Evropsku uniju*, 2012. godina; http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/whatworksfor_romaninclusion_en.pdf.

⁸ Prema istraživanju UNDP-a iz 2012. godine, *Situacija Roma u 11 država članica: rezultati istraživanja na uvid*; (http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/whatworksfor_romaninclusion_en.pdf), oko 45% Roma živi u domaćinstvima u kojima nedostaje barem jedna od sljedećih osnovnih pogodnosti: unutarnja kuhinja, unutarnji toalet, unutarnje kupatilo i električna energija.

⁹ Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966. godina; <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>.

Rekonstrukcija infrastrukturne mreže: studijska posjeta Međimurskoj županiji, Hrvatska

Međimurska županija je dom najvećem broju Roma u Hrvatskoj. Procjenjuje se da su približno 11% stanovnika Županije Romi. Međimurska županija utvrdila je da većina Roma živi u neadekvatnim uvjetima: ili kao rezultat nedostatka infrastrukture u romskim naseljima, ili nedostatka adekvatnih uvjeta u zasebnim kućama.

Zajedno s Vladinim Uredom za nacionalne manjine, Međimurska županija osigurala je finansijska sredstva za brojne projekte unapređenja infrastrukture i stambenog zbrinjavanja, uključujući:

- “Rekonstrukciju infrastrukturne mreže (vodovod, kanalizacija i električna energija) u naselju Parag” (PHARE 2005. godine);
- “Rekonstrukciju infrastrukturne mreže (vodovod, kanalizacija i električna energija) u naseljima Pribislavec, Piškorovec i Lončarevo” (PHARE 2006. godine);
- “Rekonstrukciju infrastrukturne mreže u naseljima Orahovica i Sitnice, i početak procesa legalizacije” (IPA 2008. godine).

Sva tri projekta imala su za cilj unapređenje životnog standarda romskih zajednica u Međimurskoj županiji, te daljnju integraciju i uključenje Roma u društveni život.

Molimo da imate u vidu da će, prilikom ove studijske posjete, biti osiguran prijevod na bosanski, hrvatski, srpski i crnogorski jezik.

Stambeni razvoj i unapređenje uvjeta života u naseljima u romskim zajednicama treba biti obavljeno u skladu s 10 osnovnih principa za uključenost Roma u društveni život,¹⁰ koji, između ostalog, obuhvataju korištenje sredstava Evropske unije i aktivno učešće Roma.

Osjetljivost pozicije Romkinja i romske djece

Izvještajem, sačinjenim od strane posebnog izvjestioca o adekvatnom stambenom zbrinjavanju kao komponenti prava na adekvatne standarde življenja, i o pravu na nediskriminaciju, dok se primjenjuje pravo žena na adekvatno stambeno zbrinjavanje, izvještava se o višestrukoj diskriminaciji kojoj su izložene žene pripadnice nacionalnih manjina, posebno Romkinje, što se negativno odražava na njihova prava. U izvještaju se navodi da “svjedočenja pokazuju da su mnoge žene predmeti višestruke diskriminacije u zajednici, a i od strane države, samo zbog toga što su žene, i zato što su pripadnice manjinske grupe.”¹¹ Osim toga, u izvještaju se navodi da je, “po brojnim navodima, višestruka diskriminacija dovela do toga da žene žive u neadekvatnom stambenom prostoru, u degradirajućim životnim uvjetima, kao i u odvojenim zajednicama, koje nemaju osnovne uvjete, kao što su vodosnabdijevanje, higijenski uvjeti ili grijanje.”

U izvještaju, koji je objavio Evropski centar za prava Roma,¹² ističe se Međunarodna konvencija za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije, koja obavezuje države “da zabrane i eliminiraju rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima, te da garantiraju pravo svima [...] da budu jednaki pred zakonom, a posebno prilikom zapošljavanja [...], prava na stambeni smještaj.”¹³ Osim toga, definiraju se međunarodni sporazumi koji diktiraju postupanje s ranjivim grupama, kao što su žene i djeca, te njihovo pravo na stambeno zbrinjavanje, kao što je Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, kojom se određuje:

Države članice poduzet će sve odgovarajuće mjere radi eliminacije diskriminacije žena u seoskim područjima, kako bi osigurale da one, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena, učestvuju u razvoju sela i da od toga imaju koristi, naročito da bi osigurale njihovo pravo na [...] adekvatne

¹⁰ Vijeće Evrope, 10 osnovnih principa za uključenost Roma u društveni život, 2011. godina;

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2011_10_Common_Basic_Principles_Roma_Inclusion.pdf.

¹¹ Ekonomska, socijalna i kulturna prava: Žene i adekvatno stanovanje. Izvještaj od strane posebnog izvjestioca o adekvatnom stambenom zbrinjavanju kao komponente prava na adekvatne standarde življenja, i o pravu na nediskriminaciju, Miloon Kothari. E/CN.4/2006/118. 27. februar 2006. godine.

¹² Evropski centar za prava Roma. Standardi se ne primjenjuju: Neadekvatno stanovanje u romskim zajednicama, decembar 2010. godine.

¹³ Međunarodna konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, član 5 (e)(iii); <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>.

životne uvjete, posebno u pogledu stanovanja, higijenskih uvjeta, električne energije i snabdijevanja vodom, saobraćajnog prijevoza i veza.¹⁴

Članom 27 Konvencije o pravima djeteta pojašnjava se da je država odgovorna osigurati pomoć i podršku roditeljima ili starateljima u oblasti smještaja, ako je potrebno, za stvaranje adekvatnih uvjeta života za dijete.¹⁵

Vijeće evropskog komesara za ljudska prava¹⁶ prepoznaje da narušavanje prava na adekvatan smještaj može imati različito značenje za žene i muškarce, navodeći da:

Žene obično imaju glavnu odgovornost u održavanju domova, te je bitno da je ova važna uloga priznata, kako bi bila unaprijeđena njihova prava. Svako spominjanje adekvatnog smještaja u vezi sa ženama mora uzeti u obzir kontekst i smještaj, i životne uvjete zajednice i porodice u kojoj žive. Utjecaj, koji na djecu imaju neadekvatni uvjeti života i beskućništvo, postaje jednako važno za njihove majke. Životi mnogih žena su, po tradiciji, vezani za živote njihovih porodica i djece.

Zbog ovih razloga, posebni izvjestilac preporučuje da države omoguće izradu zakona i pravila stambenog zbrinjavanja, koji bi imali u vidu ravnopravnost spolova, uzimajući u obzir situaciju specifičnih grupa žena koje su posebno ranjive, kada su u pitanju beskućništvo i narušavanje drugih stambenih prava, zbog višestrukih oblika diskriminacije.

¹⁴ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama. Član 14 (2); <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>.

¹⁵ Konvencija o pravima djeteta; <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>.

¹⁶ Vijeće Evrope, Komesarijat za ljudska prava. Objavljeni članak: Prava na stanovanje: Obaveza da se osigura stambeni smještaj za sve, 25. april 2008. godine; <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1292391>.

Korišteni izvori

Zakoni:

- Vlada Albanije, Zakon o legalizaciji, urbanizmu i integraciji bespravne gradnje, 2006. godina;
- Vlada Srbije, Zakon o planiranju i izgradnji, 2009. godina;
- Vlada Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Zakon o postupanju sa bespravno izgrađenim objektima, 2011. godina;
- Vlada Hrvatske, Zakon o postupanju sa nezakonito izgrađenim objektima, 2011. godina (trenutno u procesu izmjene);
- Vlada Crne Gore, Zakon o legalizaciji bespravnih objekata;
- Vlada Kosova,* nacrt Strategije za reguliranje bespravno izgrađenih naselja, 2012. godina;
- Bosna i Hercegovina nema jedinstveni zakon na državnom nivou, ali su brojne općine usvojile Odluku o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata.

Socijalno stambeno zbrinjavanje:

- Vlada Hrvatske, Program o društveno poticajnoj stanogradnji, 2001. godina;
- Vlada Albanije, Zakon o socijalnom stambenom zbrinjavanju, 2004. godina;
- Vlada Srbije, Zakon o socijalnom stambenom zbrinjavanju, 2009. godina, i Državna strategija i Akcioni plan za socijalno stambeno zbrinjavanje, 2012. godina;
- Vlada Kosova,* Zakon o finansiranju posebnog programa za stambeno zbrinjavanje, 2010. godina;
- Vlada Crne Gore, nacrt Zakona o socijalnom stambenom zbrinjavanju, 2012. godina;
- Iako u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji nema zvanično usvojenog zakona o socijalnom stambenom zbrinjavanju, Vlada je, 2010. godine, usvojila Državnu strategiju za smanjenje siromaštva i socijalnu uključenost, koja se bazira na kategorijama osoba koje su društveno isključene iz sektora stambenog zbrinjavanja;
- Bosna i Hercegovina nema pravni okvir za socijalno stambeno zbrinjavanje, ali je Vlada pokrenula nekoliko projekata za razvoj socijalnog stambenog zbrinjavanje uz podršku Američke katoličke humanitarne pomoći CRS, UNDP-a i Hilfswerk Austria.

Međunarodni okviri:

- Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966. godina; <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>
- Međunarodni sporazum o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, 1969. godina; <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, 1979. godina; <http://www2.ohchr.org/english/law/cedaw.htm>
- Konvencija o pravima djeteta, 1990. godina; <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>
- OSCE-ov Akcioni plan za poboljšanje položaja Roma i Sinta u području djelovanja, 2003. godina; <http://www.osce.org/odihr/17554>
- Vijeće Evrope, 10 osnovnih principa za uključenost Roma, 2011. godina; http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2011_10_Common_Basic_Principles_Roma_Inclusion.pdf